

Шаренко С.Л.,
кандидат юридичних наук, доцент, заслужений юрист України,
доцент кафедри кримінального процесу
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
суддя, голова
Київського районного суду міста Харкова
ORCID: 0000-0002-2623-1013

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СЛІДЧОГО СУДДІ В РАЗІ НАКЛАДЕННЯ ГРОШОВОГО СТЯГНЕННЯ ТА ТИМЧАСОВОГО ОБМЕЖЕННЯ В КОРИСТУВАННІ СПЕЦІАЛЬНИМ ПРАВОМ

PROBLEMATIC ISSUES OF REALIZATION OF THE COMPETENCE OF THE INVESTIGATING JUDGE IN IMPOSING A FINE AND TEMPORARY RESTRICTION IN THE USE OF A SPECIAL RIGHT

Статтю присвячено дослідженню питання виконання рішень слідчого судді про накладення грошового стягнення та застосування тимчасового обмеження у користуванні спеціальним правом як заходів забезпечення кримінального провадження.

Грошове стягнення може бути накладено на учасників кримінального провадження за невиконання процесуальних обов'язків. Таке рішення під час досудового розслідування приймається слідчим суддею, а під час судового провадження – судом. Констатувати повноцінну реалізацію компетенції державно-владного суб'єкта можна лише за умови, що прийняті ним рішення виконуються. Не випадково відповідальність за невиконання рішень суб'єкта, наділеного відповідною компетенцією, у загальній теорії називають четвертим складником компетенції суб'єкта державно-владних повноважень. Водночас аналіз норм КПК, Закону України «Про виконавче провадження», а також урахування судової практики та власного досвіду автора дають можливість стверджувати, що наявні сьогодні механізми реалізації розгляданого заходу забезпечення кримінального провадження не є досконалими, отже, коефіцієнт корисної дії від роботи слідчого судді у цьому сегменті є не виправдано низьким. Зазначено, що істотною прогальною рисою характеризується сам механізм виконання (як добровільного, так і примусового) ухвали слідчого судді, суду про накладення грошового стягнення. Здебільшого такі ухвали не виконуються, тобто особа не сплачує накладене на неї грошове стягнення. При цьому така ситуація є небезпечною не лише з позиції невиконання рішення, на постановлення якого слідчий суддя витрачав часові ресурси. Вона має більш масштабні прояви: слідчий суддя не досягає мети своєї діяльності, яка в цьому разі полягає у забезпеченні дієвості окремої процесуальної дії та кримінального провадження загалом.

З урахуванням проблемних питань правозастосування запропоновано зміни до КПК, які, на думку автора, дадуть можливість слідчому судді повноцінно реалізувати свою компетенцію щодо накладення грошового стягнення, сприятимуть виконанню учасниками кримінального провадження покладених на них обов'язків (зокрема, щодо виконання ухвал слідчого судді), підвищать дієвість окремого заходу забезпечення кримінального провадження та кримінального провадження загалом. Розглянуто питання конкуренції інституту тимчасового обмеження у користуванні спеціальним правом і запобіжним заходом у вигляді тримання під вартою чи домашнього арешту. Запропоновано альтернативні шляхи вирішення питання щодо вилучення документів, які посвідчують спеціальне право.

Ключові слова: компетенція слідчого судді, ухвала слідчого судді, виконання ухвали слідчого судді, заходи забезпечення кримінального провадження, грошове стягнення, тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом, виконавчий документ.

The article is devoted to the study of the implementation of the decisions of the investigating judge on the imposition of a fine and the application of temporary restrictions on the use of special rights as measures to ensure criminal proceedings. Penalties may be imposed on participants in criminal proceedings for failure to perform procedural duties. Such a decision is made by the investigating judge during the pre-trial investigation and by the court during the court proceedings. It is possible to state the full realization of the competence of a state-power subject only on condition that the decisions made by it are executed. It is no coincidence that the responsibility for non-compliance with the decisions of the subject endowed with the relevant competence, in general theory, is called the fourth component of the competence of the subject of state power. At the same time, the analysis of the CPC, the Law of Ukraine "On Enforcement Proceedings", as well as taking into account the case law and the author's own experience suggests that the current mechanisms of criminal proceedings

are not perfect, and therefore the efficiency of the investigator judges in this segment are unreasonably low. It is noted that the mechanism of execution (both voluntary and compulsory) of the decision of the investigating judge, the court on imposition of a monetary penalty is characterized by a significant gap. In most cases, such decisions are not enforced – the person does not pay the fine imposed on him. At the same time, such a situation is dangerous not only from the standpoint of non-execution of the decision, on the decision of which the investigating judge spent time resources. It has larger manifestations – the investigating judge does not achieve the goal of his activity, which in this case is to ensure the effectiveness of a particular procedural action and criminal proceedings as a whole. Taking into account the problematic issues of law enforcement, the proposed amendments to the CPC, which, in the author's opinion, will allow the investigating judge to fully exercise their competence in imposing a fine, will facilitate the participants in criminal proceedings; will increase the effectiveness of a separate measure to ensure criminal proceedings and criminal proceedings in general. The issues of competition of the institution of temporary restriction in the use of a special right and a preventive measure in the form of detention or house arrest are considered. Alternative ways to resolve the issue of seizure of documents certifying special law are proposed.

Key words: *competence of the investigating judge, decision of the investigating judge, execution of the decision of the investigating judge, measures to ensure criminal proceedings, monetary recovery, temporary restriction on the use of a special right, executive document.*

Постановка проблеми. Майже восьмирічний досвід застосування КПК України виявив багато проблемних питань, що потребують вирішення, зокрема на законодавчому рівні, задля забезпечення можливості вирішення завдань кримінального провадження, сформульованих у ст. 2 КПК. Чільне місце серед таких проблем правозастосування посідають ті, що стосуються порядку вжиття заходів забезпечення кримінального провадження та виконання ухвал слідчого судді. Зокрема, це стосується виконання ухвал слідчого судді про накладення грошового стягнення та застосування тимчасового обмеження у користуванні спеціальним правом. Це зумовлює спрямування наукового пошуку у зазначеному напрямі задля формулювання науково обґрунтованих пропозицій, спрямованих на удосконалення чинного правового регулювання зазначених заходів забезпечення кримінального провадження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання вжиття заходів забезпечення кримінального провадження постійно перебувають у колі наукових досліджень. Так, О.В. Авраменко, Р.І. Благута, І. В. Гловюк, М.А. Макаров, О.М. Толочко, А.Р. Туманянц, Л.В. Удалова, В.І. Фаринник, О.Г. Шило та інші науковці присвятили свої праці аналізу комплексу питань, що стосуються заходів забезпечення кримінального провадження. Проте, незважаючи на традиційно значний інтерес до цієї проблематики наукової спільноти, низка проблемних питань в цій сфері залишається невирішеною, а окремі з них є недослідженими в доктрині кримінального процесу.

Метою дослідження є формулювання науково обґрунтованих пропозицій, спрямованих на удосконалення чинного нормативного регулювання порядку виконання ухвали слідчого судді про накладення грошового стягнення, а також застосування тимчасового обмеження у користуванні спеціальним правом як заходу забезпечення кримінального провадження.

Вклад матеріалу дослідження та його основні результати. Грошове стягнення може бути накладено на учасників кримінального

провадження за невиконання процесуальних обов'язків. Таке рішення під час досудового розслідування приймається слідчим суддею, а під час судового провадження – судом. Констатувати повноцінну реалізацію компетенції державно-владного суб'єкта можна лише за умови, що прийняті ним рішення виконуються. Не випадково відповідальність за невиконання рішень суб'єкта, наділеного відповідною компетенцією, у загальній теорії називають четвертим складником компетенції суб'єкта державно-владних повноважень [1, с. 55–56]. Водночас аналіз норм КПК, Закону України «Про виконавче провадження» [2], урахування судової практики та власного досвіду автора дають можливість стверджувати, що наявні сьогодні механізми реалізації розглядуваного заходу забезпечення кримінального провадження не є досконалими, отже, коефіцієнт корисної дії від роботи слідчого судді у цьому сегменті є не виправдано низьким. Розглянемо ключові проблеми.

По-перше, ефективність виконання ухвали слідчого судді про накладення грошового стягнення знижується за рахунок елементів правової невизначеності в процесуальному механізмі скасування ухвали про накладення грошового стягнення. За загальними правилами виконання судових рішень, передбаченими ст. ст. 532, 535 КПК, ухвали слідчого судді, які не можуть бути оскаржені (зокрема, ухвала про накладення грошового стягнення), набувають законної сили з моменту їх оголошення. При цьому судові рішення, що набуло законної сили, якщо інше не передбачено КПК, звертається до виконання не пізніше як через три дні з дня набуття ним законної сили. Однак слід зауважити, що під час виконання ухвали слідчого судді про накладення грошового стягнення наведені правила діють частково. Це пояснюється тим, що строк фактичного виконання цієї ухвали залежить від присутності особи під час вирішення питання про накладення на неї грошового стягнення, тобто якщо особа була присутньою під час розгляду клопотання про накладення

грошового стягнення, то алгоритм дій простий: ухвала слідчого судді набуває законної сили з моменту її оголошення, і особа, щодо якої вона постановлена, має сплатити грошову суму за невиконання процесуальних обов'язків. Водночас у досудовому провадженні в абсолютній більшості випадків клопотання про накладення на особу грошового стягнення розглядається слідчим суддею за відсутності цієї особи, тому в такому разі слідчі судді надсилають копію цієї ухвали особі, на яку накладено грошове стягнення, в якій роз'яснюють механізм скасування ухвали, передбачений ст. 147 КПК [3; 4; 5]. При цьому матеріали узагальнення судової практики свідчать про активне використання особами, які не були присутні під час розгляду клопотання про накладення грошового стягнення (або їх адвокатами), механізму скасування цієї ухвали [6; 7; 8]. Це означає, що у разі реалізації особою права на скасування ухвали про накладення грошового стягнення йдеться про відстрочку виконання ухвали про накладення грошового стягнення до моменту розгляду слідчим суддею клопотання про скасування ухвали про накладення грошового стягнення. Однак слід підкреслити, що процедура скасування ухвали слідчого судді про накладення грошового стягнення не містить ані строку звернення особи з таким клопотанням до слідчого судді, ані строку судового розгляду цього клопотання. Відсутність цих строків фактично гальмує виконання ухвали слідчого судді про накладення грошового стягнення. Так, наприклад, з огляду на зміст ухвали слідчого судді від 23 липня 2019 р. «адвокат <...> який діє в інтересах Особа_1, звернувся до суду з клопотанням про скасування ухвали суду від 1 липня 2019 р. про накладення на свідка <...> грошового стягнення за неприбуття на виклик слідчого» [9]. Зі змісту ухвали слідчого судді від 28 лютого 2019 р. випливає, що 14 лютого 2019 р. через канцелярію суду надійшло клопотання Особа_1 про скасування ухвали від 11 лютого 2019 р. щодо накладення на нього грошового стягнення [10]. Як бачимо, між зверненням особи з клопотанням та його судовим розглядом минає доволі тривалий час, що не сприяє оперативному виконанню ухвали слідчого судді про накладення грошового стягнення, тому слід передбачити в КПК, що клопотання про скасування ухвали слідчого судді про накладення грошового стягнення розглядається слідчим суддею не пізніше трьох днів з дня його надходження до суду. Крім того, на законодавчому рівні слід визначити лімітований строк звернення з клопотанням про скасування ухвали про накладення грошового стягнення, наприклад, за аналогією зі строком апеляційного оскарження ухвали слідчого судді протягом п'яти днів з дня отримання особою копії ухвали.

По-друге, істотною прогальністю характеризується сам механізм виконання (як

добровільного, так і примусового) ухвали слідчого судді, суду про накладення грошового стягнення. Здебільшого такі ухвали не виконуються, тобто особа не сплачує накладене на неї грошове стягнення. При цьому така ситуація є небезпечною не лише з позиції невиконання рішення, на постановлення якого слідчий суддя витратив часові ресурси. Вона має більш масштабні прояви, адже слідчий суддя не досягає мети своєї діяльності, яка в цьому разі полягає у забезпеченні дієвості окремої процесуальної дії та кримінального провадження загалом [11, с. 211]. Задля подолання наведеної негативної практики слід доповнити кримінальний процесуальний закон нормативними положеннями, спрямованими на виконання ухвали слідчого судді про накладення грошового стягнення. Так, на нашу думку, у КПК слід установити положення про те, що на особу покладається обов'язок виконати ухвалу про накладення грошового стягнення у конкретний строк (що буде підставою для вказівки на відповідний обов'язок в ухвалі слідчого судді). Другим кроком має бути регламентація у кримінальному процесуальному законі положення про те, що ухвала слідчого судді про накладення грошового стягнення є виконавчим документом і може бути виконана в примусовому порядку, адже відповідно до ст. 3 Закону України «Про виконавче провадження» підлягають примусовому виконанню рішення на підставі таких виконавчих документів, зокрема ухвал, постанов судів у кримінальних провадженнях, у випадках, передбачених законом [2]. Водночас КПК не містить нормативного припису про те, що ухвала слідчого судді про накладення грошового стягнення є виконавчим документом. При цьому відсутність наведеного положення в КПК створює проблеми з виконанням ухвали про накладення грошового стягнення: примусово виконати її відповідно до ЗУ «Про виконавче провадження» неможливо, а сподіватися на добровільне її виконання примарно.

Реалізувати вищевикладені ідеї, на наш погляд, доцільно шляхом запозичення у сферу регламентації кримінальних процесуальних правовідносин механізму, який міститься в КУпАП щодо виконання постанов про накладення штрафу за порушення правил дорожнього руху (ст. ст. 307, 308 КУпАП). Екстраполяція цих норм адміністративного права на правові відносини, що виникають у ситуації з накладенням грошового стягнення у кримінальному процесі, дає можливість висловити пропозицію про доповнення КПК ст. 147 «Виконання ухвали про накладення грошового стягнення» такого змісту. «1. Грошова сума, визначена слідчим суддею, судом в ухвалі про накладення грошового стягнення має бути сплачена особою протягом п'ятнадцяти днів з дня отримання ухвали, а у разі звернення із клопотанням про скасування ухвали про накладення грошового стягнення – протягом п'ятнадцяти днів з дня отри-

мання ухвали про залишення клопотання без задоволення. 2. У разі несплати суми грошового стягнення у строк, встановлений частиною першою цієї статті, ухвала надсилається для примусового виконання до органу державної виконавчої служби. У порядку примусового виконання ухвали про накладення грошового стягнення з особи стягується подвійний розмір грошової суми, визначеної ухвалою слідчого судді, суду. 3. Обов'язок звернутися до органу державної виконавчої служби для забезпечення примусового виконання ухвали про накладення грошового стягнення покладається на суб'єкта, за ініціативою якого було накладено грошове стягнення, відповідно до ч. 2 ст. 144 цього Кодексу».

Вбачається, що такі зміни дадуть можливість слідчому судді повноцінно реалізувати свою компетенцію щодо накладення грошового стягнення, сприятимуть виконанню учасниками кримінального провадження покладених на них обов'язків (зокрема, з виконання ухвал слідчого судді), підвищать дієвість окремого заходу забезпечення кримінального провадження та кримінального провадження загалом.

Тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом. Цей процесуальний інститут є абсолютною новацією КПК і, хоча вже понад вісім років є реальністю для правозастосовної практики, все ж таки викликає чимало питань, зокрема в контексті реалізації повноважень слідчого судді.

Встановлення права, яке підлягає тимчасовому обмеженню. Як впливає зі ст. ст. 148, 150 КПК, слідчий суддя своїм рішенням вправі тимчасово обмежити особу у таких спеціальних правах: право керування транспортним засобом або судном; право полювання; право на здійснення підприємницької діяльності; право на володіння та носіння зброї. Нормативна конструкція ч. 1 ст. 148 КПК свідчить про те, що наведений перелік є вичерпним. Однак у судовій практиці трапляються випадки звернення до слідчого судді з клопотанням про обмеження спеціального права, не передбаченого цією статтею КПК. Так, наприклад, предметом розгляду слідчого судді Печерського районного суду м. Києва від 29 вересня 2015 р. стало клопотання про тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом – зайняття діяльністю арбітражного керуючого. Зі змісту ухвали впливає, що особа підозрюється в тому, що, обіймаючи посаду арбітражного керуючого – розпорядника майна ТОВ «Восход», зловживаючи своїм службовим становищем, за попередньою змовою зі службовими особами вчинила розкрадання майна зазначеного товариства шляхом його продажу підконтрольним підприємствам по ціні, що є значно меншою від ринкової, на суму понад 1 330 млн. грн. [12]. Водночас, незважаючи на обґрунтовану підозру у вчиненні цього злочину, слідчий суддя відмовив у задоволенні клопо-

тання з аргументацією, що у ст. 148 КПК «визначено вичерпний перелік документів, що можуть посвідчувати таке спеціальне право <...> Таким чином, арбітражний керуючий не є суб'єктом підприємницької діяльності та не є суб'єктом спеціального права в контексті положень ст. 148 КПК України» [13]. Іншим прикладом є ухвала слідчого судді Тернопільського міськрайонного суду Тернопільської області від 12 березня 2016 р. Так, особа, щодо якої подано клопотання про обмеження у користуванні спеціальним правом, підозрювалася у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених ч. 2 ст. 190 (шахрайство), ч. ч. 1, 3 ст. 358 КК України (підроблення документів, печаток, штампів та бланків, збут чи використання підроблених документів, печаток, штампів). На підставі обґрунтованої підозри у вчиненні цих правопорушень слідчий звернувся до слідчого судді з клопотанням, за результатами розгляду якого слідчий суддя дійшов висновку, «що клопотання слідчого <...> погодженого військовим прокурором <...> про тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом не відповідає нормам чинного законодавства, оскільки право на пільги як інваліда війни III групи та користування пільгами у розмірі 100% на оплату житлово-комунальних послуг, які надаються Управлінням соціального захисту, сім'ї та праці <...> не входить до переліку спеціальних прав, передбаченого ч. 1 ст. 148 КПК України, у зв'язку з чим у задоволенні клопотання слід відмовити» [14].

Виходячи зі змісту наведених ухвал, зокрема обґрунтованої підозри у вчиненні особами кримінальних правопорушень, зазначаємо, що, можливо, звернення слідчих із клопотаннями про тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом не позбавлені раціонального зерна. Водночас задоволення слідчими суддями таких клопотань означало б вихід ними за межі їх компетенції, адже кримінальним процесуальним законом передбачено вичерпний перелік спеціальних прав, які можуть бути тимчасово обмежені. При цьому, на наше переконання, цей перелік не може бути предметом розширювального тлумачення та застосування за аналогією з огляду на абсолютно правильну та недвозначну позицію Верховного Суду: «під час застосування аналогії необхідно виходити з положень ч. 2 ст. 19 Конституції України, якою встановлено обов'язок органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. <...> Застосування аналогії не може призводити до обмеження прав осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні» [15].

Більш того, на наше переконання, КПК у питанні тимчасового обмеження спеціального права надає слідчим суддям невивправ-

дано широкі дискреційні повноваження. Річ у тім, що, відповідно до чинної редакції закону, будь-яке з названих у ч. 1 ст. 148 КПК прав може бути обмежено незалежно від специфіки кримінального правопорушення, яке особі інкримінується. Такий підхід не лише не виключає ситуацій невиправданого обмеження того чи іншого спеціального права, але й породжує корупційні ризики (можливість постановки питання про обмеження спеціального права, жодним чином не пов'язаного зі вчиненим кримінальним правопорушенням, з єдиною метою, якою є отримання від особи неправомірної вигоди). Вбачається, що тимчасово вилучатися мають документи й тимчасово обмежуватися спеціальні права, які органічно пов'язані з кримінальним правопорушенням, у вчиненні якого підозрюється особа. Отже, у ст. 148 КПК доцільно конкретизувати, що право керування транспортним засобом або судном можна обмежити, якщо особа підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення проти безпеки руху та експлуатації транспорту; право полювання – кримінального правопорушення проти довкілля; право на здійснення підприємницької діяльності – кримінального правопорушення у сфері господарської діяльності, проти безпеки виробництва; право на володіння чи носіння зброї – кримінального правопорушення проти основ національної безпеки України, життя та здоров'я особи, волі, честі та гідності особи, громадської безпеки, громадського порядку та моральності.

Тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом і запобіжні заходи: питання конкуренції інститутів. Як тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом, так і запобіжні заходи є різновидом заходів забезпечення кримінального провадження, отже, загалом переслідують загальну мету, якою є забезпечення дієвості кримінального провадження. Водночас доволі часто перед слідчим суддею постає питання вибору того інституту, який в цій конкретній ситуації буде оптимальним із позиції пропорційності між інтересами слідства та необхідними правообмеженнями.

Перш за все у цьому аспекті привертає увагу проблематика нівелювання ризику летальності, який створює підозрюваний у зв'язку з його доступом до зброї. У цьому контексті науковий інтерес викликає питання про те, чи може обставина, яка враховується під час вибору запобіжного заходу, а саме ризик летальності, який створює підозрюваний у зв'язку з його доступом до зброї (п. 12 ч. 1 ст. 178 КПК), стати підставою для обмеження у користуванні спеціальним правом на володіння та носіння зброї. Під час вирішення цього питання логіка міркування може бути такою. Перш за все слід виходити з мети вжиття названих ЗЗКП. Так, метою вжиття запобіжного заходу до підозрюваного, зокрема, є запобігання спробам вчинити інше кримінальне

правопорушення чи продовжити кримінальне правопорушення, у якому він підозрюється (п. 5 ч. 1 ст. 177 КПК). Тимчасове обмеження підозрюваного у користуванні спеціальним правом застосовується для припинення кримінального правопорушення чи запобігання вчиненню іншого (ч. 1 ст. 148 КПК), тобто в контексті наведеного порівняння цілі вжиття запобіжного заходу та тимчасового обмеження у користуванні спеціальним правом значною мірою є тотожними. Це означає, що ризик летальності, який створює підозрюваний у зв'язку з його доступом до зброї, може бути нівельований шляхом вжиття як запобіжного заходу, так і тимчасового обмеження у користуванні спеціальним правом на володіння та носіння зброї. При цьому під час вирішення питання про те, який саме ЗЗКП має бути вибраний, слід виходити з характеру правообмежень, що пов'язаний з їх застосуванням. Для нівелювання ризику летальності, який створює підозрюваний у зв'язку з його доступом до зброї, застосовувати запобіжний захід, який має більш суворий характер правообмежень, недоцільно. Отже, коли під час розгляду клопотання про вжиття запобіжного заходу, слідчий суддя доходить висновку про те, що з усіх наведених ризиків підтверджується лише ризик летальності, який створює підозрюваний у зв'язку з його доступом до зброї (п. 12 ч. 1 ст. 178 КПК), у вжитті запобіжного заходу належить відмовити з аргументацією можливості усунення цього ризику шляхом вжиття менш обтяжливого ЗЗКП, а саме тимчасового обмеження у користуванні спеціальним правом на володіння та носіння зброї.

Свого роду протилежною стороною описаної вище ситуації є випадок, коли слідчий суддя обґрунтовано застосовує запобіжний захід, який «поглинає» правообмеження, що передбачене тимчасовим обмеженням спеціального права. В цьому аспекті слід акцентувати увагу на судовій практиці, в якій у разі обґрунтованої підозри у вчиненні особою кримінального правопорушення, передбаченого ч. ч. 2, 3 ст. 286 КК України (порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами), слідчий, прокурор звертаються до слідчого судді з клопотанням про вибір запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою і клопотанням про обмеження права керування транспортним засобом. Ілюстративним прикладом є звернення слідчого з клопотанням про тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом щодо особи, яка була затримана за підозрою у вчиненні ДТП 18 жовтня 2017 р. у м. Харкові. Це клопотання надійшло до суду одночасно з клопотанням про застосування до підозрюваної запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою 20 жовтня 2017 р. При цьому за хронологією першим було винесено рішення про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, за

результатами якого щодо підозрюваної було застосовано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою на 60 днів, а саме до 16 грудня 2017 р., без визначення застави [16]. Далі слідчий суддя в іншому судовому засіданні (яке відбувалося після вибору запобіжного заходу) тимчасово обмежила підозрювану в користуванні правом керування транспортним засобом до 19 грудня 2017 р. з такою аргументацією: «під час розгляду клопотання прокурор, слідчий довели наявність достатніх підстав вважати, що такий захід, як тимчасове обмеження підозрюваної <...> у користуванні спеціальним правом – правом керування транспортним засобом, необхідний для запобігання вчиненню іншого кримінального правопорушення, шляхом керування транспортним засобом» [17].

Виходячи з аналізу двох наведених ухвал, констатуємо, що слідчий суддя, безперечно, діяла у межах своєї компетенції. Проте, незважаючи на законність ухвали про тимчасове обмеження у користуванні правом керування транспортним засобом, її доцільність є спірною з огляду на те, що ризик «запобігання вчиненню іншого кримінального правопорушення шляхом керування транспортним засобом» фактично нівельований застосуванням до особи запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою і не вимагає додаткового обмеження у користуванні спеціальним правом. Крім того, виходячи зі змісту наведених ухвал, слідчий суддя застосувала запобіжний захід у вигляді тримання під вартою до 16 грудня 2017 р. (тобто, враховуючи строк затримання, на 60 днів), при цьому тимчасово обмежила підозрювану у користуванні правом керування транспортним засобом до 19 грудня 2017 р. (тобто на ті ж самі 60 днів). Отже, у наведеній ситуації ризику тимчасового обмеження у користуванні спеціальним правом повністю поглинаються застосуванням запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою.

Зважаючи на вищенаведене, вважаємо, що тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом не має застосовуватися до особи, щодо якої вибрано запобіжний захід у вигляді цілодобового домашнього арешту або тримання під вартою. У цьому разі підозрюваний об'єктивно не зможе здійснювати вид діяльності, який підлягає обмеженню, оскільки у разі вжиття щодо нього цього запобіжного заходу обмежується конституційне право на свободу пересування, що поглинає правообмеження у сфері реалізації спеціальних прав.

Вилучення документів, які посвідчують спеціальне право: пошук альтернативних шляхів. Відповідно до ч. 1 ст. 148 КПК, якщо необхідно тимчасово обмежити підозрюваного у користуванні спеціальним правом, слідчий, прокурор, інша уповноважена службова особа мають право тимчасово вилучити документи, які посвідчують користування спеціальним правом, у законно

затриманій ними особи в порядку, передбаченому ст. 208 КПК. Однак особа не завжди має при собі зазначені документи під час затримання або не бажає їх надати на вимогу слідчого, прокурора, іншої уповноваженої особи. У такому разі слідчий за погодженням із прокурором або прокурор звертаються до слідчого судді з клопотанням про обмеження у користуванні спеціальним правом. Як свідчить аналіз матеріалів узагальнення судової практики, якщо слідчий суддя задовольняє клопотання, в резолютивній частині ухвали він зазначає про обмеження у користуванні спеціальним правом та необхідність вилучення документів, що його посвідчують [18; 19]. При цьому слідчі судді в ухвалях роз'яснюють, «що, відповідно до ст. 149 КПК України, слідчий, прокурор, інша уповноважена службова особа під час тимчасового вилучення документів, які посвідчують користування спеціальним правом, зобов'язана скласти відповідний протокол у порядку, визначеному цим Кодексом. Після складання протоколу про тимчасове вилучення документів, які посвідчують користування спеціальним правом, слідчий, прокурор, інша уповноважена службова особа зобов'язана передати тимчасово вилучені документи на зберігання у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України [20; 21]. Отже, слідчий суддя в ухвалі про обмеження цього заходу забезпечення кримінального провадження зазначає про вилучення документів, які посвідчують користування спеціальним правом, оскільки таке вилучення є формою реалізації цього заходу забезпечення кримінального провадження. Водночас фактично вилучити в особи такі документи не завжди можливо як з об'єктивних причин (втрата документів або їх неіснування [22, с. 22]), так і з суб'єктивних причин (особа не бажає їх надавати). З огляду на складність процедури вилучення документів, які посвідчують користування спеціальним правом, вона може бути замінена альтернативною процедурою. Так, оскільки передбачені ч. 1 ст. 148 КПК спеціальні права мають державну реєстрацію, ухвала слідчого судді про тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом має бути направлена до державного реєстратора. Останній зупиняє користування спеціальним правом на строк, зазначений в ухвалі слідчого судді, фактично замінюючи цим процедуру вилучення документів, які його посвідчують. Так, наприклад, ухвала про тимчасове обмеження у праві керування транспортним засобом має бути направлена до територіального сервісного центру МВС, працівник якого вносить інформацію щодо наявності тимчасового обмеження у керуванні транспортним засобом до державного реєстру щодо осіб, позбавлених права на керування транспортними засобами або тимчасово обмежених у цьому праві, тому в разі зупинення транспортного засобу поліцейський бачитиме, що

транспортним засобом керує особа, яка обмежена у цьому праві, незважаючи на наявність у неї посвідчення водія. Запропонована процедура має бути реалізована також у разі обмеження інших спеціальних прав шляхом направлення ухвали слідчого судді до відповідного органу державної реєстрації. Це підвищить оперативність вжиття цього заходу забезпечення кримінального провадження без вилучення документів, які посвідчують користування спеціальним правом.

Висновки. Чинне правове регулювання порядку виконання ухвали слідчого судді про накладення грошового стягнення, а також застосування тимчасового обмеження у користуванні спеціальним правом як заходу забезпечення кримінального провадження потребує удосконалення задля забезпечення вирішення завдань кримінального провадження.

Запропоновано передбачити в КПК положення, відповідно до якого клопотання про скасування ухвали слідчого судді про накладення грошового стягнення розглядається слідчим суддею не пізніше трьох днів з дня його надходження до суду. Крім того, на законодавчому рівні визнано доцільним визначити лімітований строк звернення з клопотанням про скасування ухвали про накладення грошового стягнення, наприклад, за аналогією зі строком апеляційного оскарження ухвали слідчого судді, а саме

протягом п'яти днів з дня отримання особою копії ухвали.

На підвищення ефективності виконання ухвали слідчого судді про накладення грошового стягнення спрямована також пропозиція автора регламентувати в кримінальному процесуальному законі положення про те, що ухвала слідчого судді про накладення грошового стягнення є виконавчим документом і може бути виконана в примусовому порядку.

Аналіз нормативної моделі порядку вжиття заходу забезпечення кримінального провадження у вигляді тимчасового обмеження у користуванні спеціальним правом дав підстави визнати доцільним конкретизацію у ст. 148 КПК те, що право керування транспортним засобом або судном можна обмежити, якщо особа підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення проти безпеки руху та експлуатації транспорту; право полювання – кримінального правопорушення проти довкілля; право на здійснення підприємницької діяльності – кримінального правопорушення у сфері господарської діяльності, проти безпеки виробництва; право на володіння чи носіння зброї – кримінального правопорушення проти основ національної безпеки України, життя та здоров'я особи, волі, честі та гідності особи, громадської безпеки, громадського порядку та моральності.

Список використаних джерел:

1. Тихомиров Ю.А. Теория компетенции. Москва, 2001. 355 с.
2. Про виконавче провадження : Закон України від 2 червня 2016 р. № 1404-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#Text>.
3. Ухвала слідчого судді Зарічного районного суду м. Суми від 28 листопада 2019 р. (справа № 591/675/19). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/85937615>.
4. Ухвала слідчого судді Придніпровського районного суду міста Черкаси від 6 листопада 2019 р. (справа № 711/8662/19). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/85699184>.
5. Ухвала слідчого судді Крюківського районного суду м. Кременчука Полтавської області від 16 серпня 2018 р. (справа № 537/432/18). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/75935185>.
6. Ухвала слідчого судді Печерського районного суду м. Києва від 28 лютого 2019 р. (справа № 757/6317/19-к). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/80283901>.
7. Ухвала слідчого судді Орджонікідзевського районного суду м. Запоріжжя від 23 липня 2019 р. (справа № 335/7790/19). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/83305168>.
8. Ухвала слідчого судді Херсонського міського суду від 18 червня 2019 р. (справа № 766/14014/17). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/82470588>.
9. Ухвала слідчого судді Орджонікідзевського районного суду м. Запоріжжя від 23 липня 2019 р. (справа № 335/7790/19). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/83305168>.
10. Ухвала слідчого судді Печерського районного суду м. Києва від 28 лютого 2019 р. (справа № 757/6317/19-к). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/80283901>.
11. Капліна О.В., Шило О.Г., Трофименко В.М. та ін. Кримінальний процес : підручник. Харків : Право, 2018. 584 с.
12. Ухвала слідчого судді Печерського районного суду м. Києва від 29 вересня 2015 р. (справа № 757/35460/15-к). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/51936026>.
13. Ухвала слідчого судді Печерського районного суду м. Києва від 29 вересня 2015 р. (справа № 757/35460/15-к). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/51936026>.
14. Ухвала слідчого судді Тернопільського міськрайонного суду Тернопільської області від 12 березня 2016 р. (справа № 607/11025/15-к). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/56470144>.
15. Ухвала Верховного Суду від 2 липня 2019 р., справа № 415/1427/19. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/82798302>.

16. Ухвала Київського районного суду м. Харкова від 20 жовтня 2017 р. (справа № 640/16201/17). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/69664573>.
17. Ухвала Київського районного суду м. Харкова від 20 жовтня 2017 р. (справа № 640/16201/17). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/69664581>.
18. Ухвала слідчого судді Галицького районного суду м. Львова від 29 березня 2016 р. (справа № 461/1033/16-к). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/56766639>.
19. Ухвала слідчого судді Камінь-Каширського районного суду Волинської області від 30 січня 2019 р. (справа № 157/2968/17). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/79518377>.
20. Ухвала слідчого судді Мелітопольський міськрайонний суд Запорізької області від 1 липня 2019 р. (справа № 320/4790/19). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/82746691>.
21. Ухвала слідчого судді Індустріального районного суду м. Дніпропетровська від 19 листопада 2019 р. (справа № 202/7823/19). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/85813430>.
22. Тітко І.А. Тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом. *Місцеве самоврядування*. 2012. № 12. С. 21–25.